



ANIMA ♦ CENTAR ZA ŽENSKO I MIROVNO OBRAZOVANJE

ANIMA ♦ CENTRE FOR WOMEN'S AND PEACE EDUCATION

Stari grad 420, Kotor, Crna Gora ♦ Tel/fax: 032 339 145
e-mail: anima@t-com.me

IZVJEŠTAJ

1. **Naziv: FEMINISTIČKI DISKUSIONI KRUŽOK**
2. **Datum: 1.do 3. aprila 2016.**
3. **Mjesto: hotel SIND, Muo, Kotor**
4. **Organizatorica: Anima, uz podršku Žena u crnom Beograd**
5. **Prisutne 26 osoba: svjedokinja iz Srbije i Crne Gore i aktivistkinje Anime i Mreže ŽUCA (10 žena iz Srbije i 16 iz Crne Gore)**

Cilj: da se u skladu sa potrebama svjedokinja nastavi saradnja i putem feminističkih diskusionih kružok a/FDK kao *feminističke prakse njegovanja etike brige, jačanja uzajamne podrške i solidarnosti.*

Ovaj feministički kružok teži širenju prostora za zajedničko sticanje znanja, kritičkog promišljanja, postavljanje pitanja, uvećanja kolektivne moći i aktivističke snage feminističkog pokreta.

Cilj ovog kružoka je takođe da nastavimo zajedno da radimo na sebi, da učimo o feminističkom pokretu, diskutujemo o položaju i realnosti ženskih života.”(iz poziva)

Tok : Učesnice su pristizale od četvrtka popodne do subote ujutro. Značajna većina je došla na vrijeme da bi u petak popodne (**1. aprila**) učestvovala u planiranim aktivnostima.

Radionica o nenasilnoj komunikaciji - cilj bio da se rekapitulira znanje o nenasilnoj komunikaciji, o teoriji i osnovnim postavkama i povuče paralela sa feminističkim aktivizmom, kao i da se istakne značaj razumijevanja vlastitog stila i jezika komunikacije. Još uvijek je prisutno mišljenje u grupi da nenasilna komunikacija znači popustljivost u konfliktu i tihi, „umilni“ ton govora, kao i ubjeđenje o vlastitoj nenasilnosti kao i značajan stepen anksioznosti u iskrenoj samorefleksiji.

Kako smo imale problem sa tehnikom nismo uspjele da aktiviramo planirani film „Sifražetkinje“ nakon večere pa smo uradile radionicu „Timski rad“ koja je bila planirana za naredni dan. Cilj radionice je da osvijesti način rada u grupi. Svaka učesnica je mogla da procijeni vlastitu inicijativu, dominaciju, povlačenje, značaj, vidljivost u procesu grupnog rada kao i osjećaj zbunjenosti u konfliktnim situacijama, ali i veliki osjećaj zadovoljstva u procesu zajedničkog rada i na kraju u samom rezultatu. Učesnice su aktivno i radosno participirale i neke imale značajne uvide koji mogu biti korisni u daljem radu.

2. april – jutro

Na početku jutarnjeg rada odgledale film »*Sifražetkinje*« -američki film iz 2015.u režiji Sare Gavron.

Film je ostavio jak utisak na učesnice, asociirao na današnje uslove rada žena u Srbiji i Crnoj Gori i bio dobar početak za uvodno izlaganje Ervine Dabižinović o *Feminističkom aktivizmu* u



ANIMA ♦ CENTAR ZA ŽENSKO I MIROVNO OBRAZOVANJE

ANIMA ♦ CENTRE FOR WOMEN'S AND PEACE EDUCATION

Stari grad 420, Kotor, Crna Gora ♦ Tel/fax: 032 339 145

e-mail: anima@t-com.me

SFRJ. Nakon toga smo odgledale film *'Drug-ca' o prvom feminističkom skupu u Istočnoj Evropi, 1978.* – snimak emisije u okviru ciklusa "Ženski rod – muški rod" rediteljke Branke Bogdanov, u proizvodnji Redakcije dokumentarno-feljtonističkog programa TV Beograd.

Diskusija:

Potencirana je današnja teška pozicija žena u ruralnim područjima, ali i drugih žena koje nemaju nikakav dodir sa kulturnim dešavanjima, što je i ranije bio slučaj *"nemaju pristup, niko o tim ženama ne vodi računa. Vojvodina je više selo, više ne postoje gradovi, jedino Kikinda, Novi Sad, to je sve uništeno. Žene se uvlače u kuću, trpe nasilje, rasturaju se brakovi..."* (Milica).

Razgovarale smo o jazu između akademkinja i aktivistkinja, ali i o njihovoj saradnji i o važnosti saradnje i uzajamne podrške. Dokumentarni film "Drug-ca" je podstakao sljedeća razmišljanja:

"Postoji ozbiljan jaz između današnjih intelektualki i običnih žena. Razlozi su kompleksni od strane žena sa terena jer nemaju para da dođu u Beograd ili ovdje ili bilo gdje. Radi se o tome da nemaju prostor, nemaju novca, nemaju svoje mišljenje žene, ubijene su u pojam" (Marija).

„Možda zato što se akademkinje nisu pomakle iz uskih krugova visokoobrazovanih i nisu ništa ni uradile, onda smo mi morale krenuti odakle znamo, odakle jesmo i gdje jesmo, osim Žarane... Ja se pitam gdje su danas ove žene i gdje su bile svo vrijeme i šta su uradile?" (Sabina)

"Meni se čini da je ovaj cio film bio i namjenski sastanak i namjenski sniman i nekako mi se tako čini i da je to tada bilo kul, da je to tada bio trend, i da su neke visokoobrazovane dale sebi za pravo da promišljaju iz svojih perspektiva, iz svojih pozicija...ne znam koliko je drugih žena tada uopšte razumjelo šta one govore i koliko je žena imalo prilike da ih čuje, i koliko je imalo priliku da promišljaju sa njima..."

„Mnoge od ovih žene su sa nama i to je jedan ogroman naš kapital. Nije tačno da žene iz akademske zajednice ne sarađuju, jer sama činjenica da je 12 žena ekspertkinja bilo na Ženskom sudu, bez pare i dinara i da se nikada u toku 25 godina rada ŽUC-a nije desilo da nama neka ekspertkinja honorar uzme, a ako je u nekom projektu toga i bilo, ona ga pokloni ženama u crnom" (Staša)

„Kada ćemo se spojiti teoretičarke i praktičarke? I jedna i druga grupa su krive. I praktičarke prema ženama intelektualkama, prema teoretičarkama, dođu sa odbojnim stavom, unapred tvrdeći da će biti potcenjene sa njihove strane, i to je greška (Nada).

O važnosti obrazovanja i devalvaciji obrazovanja



ANIMA ♦ CENTAR ZA ŽENSKO I MIROVNO OBRAZOVANJE

ANIMA ♦ CENTRE FOR WOMEN'S AND PEACE EDUCATION

Stari grad 420, Kotor, Crna Gora ♦ Tel/fax: 032 339 145
e-mail: anima@t-com.me

„Ono što sam primijetila dok sam gledala i šta me navelo da razmislim jeste: prvo, način izražavanja, ovdje se radi o visokoobrazovanim ljudima i sama sam u toj statistici visokoobrazovana, ali mislim da niko iz moje generacije ne bi znao da kaže ništa... Da neko pita: „Šta mislite?“, odgovarali bi sa „super“ i sl. Mi smo pričali da su naša radna prava vraćena na nivo od prije 100 godina i više, i ja mislim da su nama ukinuli uvođenjem Bolonje pravo na visoko obrazovanje i da je to jedan veliki problem“ (Margita).

„Organizatorke su ćerke nekih visokopoložajnih ljudi, ali su radile nešto što niko danas ne bi uradio“ (Nada)

„Smatram da je fantastično to što je Dunja Blažević, ćerka visokog funkcionera (u SFRJ) nije modnu reviju pripremala, nego je pripremala nešto drugo što je omogućilo da se mi sastajemo. Samo ta činjenica je vrlo bitna, danas od djece tajkuna nema nikoga kome će to pasti na pamet“ (Staša)

O solidarnosti

„Šta je sa ženskom solidarnošću? Šta je sa time da ne bi trebalo niko nikoga da potcenjuje, a radimo to. Gledamo i ekonomsko stanje žene i obrazovanje i stil oblačenja i odakle je ko došao, sve je to u nama. Ono juče što smo fantastično učili, jeste da mi ne znamo da izbacimo iz sebe ono što nam je negativno, što nosimo godinama u sebi. Ne znamo da radimo na sebi, i onda su nam svi drugi krivi. Moglo bi danas svašta da se organizuje i u Srbiji i u Crnoj Gori, uopšte u ex Jugoslaviji, a mi nemamo snage i ako neko i povuče, ostale se prosto trude da je onemoguće u tom radu... Sve mi znamo da zavisimo od finansija, ali kako se dobijaju finansije? Ko je taj ko odlučuje da li će nake grupa, za neki dobar program dobiti podršku? I tu onda nastaje problem“

O volonterskom radu nekada i sada

„Mi smo imale grupu koja je apsolutno bila volonterska, koja je četiri skupa Jugoslovenske feminističke mreže organizovala volonterski. Mi nismo ni znale da postoje projekti niti pare. Kako smo mi to organizovale? Spavale smo kod drugarica u Zagrebu, one su kod nas spavale u Beogradu, mi smo pripremale hranu, nismo išle da jedemo po restoranima, samo na kafu...“ (Staša)

O feminizmu u SFRJ

„SKJ je mislio da je dovoljno da ima smernice, dekrete i da tako vlada i da se ne razvija mišljenje i propitivanje stvarnosti, a svi mi koji smo propitivali, imali smo probleme. Dakle, nas u getoe sabili, policija bi okruživala tu zgradu svaki put kada su bile tribine ozbiljnog društvenog sadržaja i propitivanja, tu je bila neprekidno policija, imala je i UDBA svoje dugačke pipke i to je sve vezano za činjenicu što je taj prostor slobodne misli. SKC, jedan od



ANIMA ♦ CENTAR ZA ŽENSKO I MIROVNO OBRAZOVANJE

ANIMA ♦ CENTRE FOR WOMEN'S AND PEACE EDUCATION

Stari grad 420, Kotor, Crna Gora ♦ Tel/fax: 032 339 145

e-mail: anima@t-com.me

prostora slobodne misli SKC, uzela je početkom 90-ih ekipa oko JUL-a, i onda je sve znamo kojim pravcem otišlo“(Stiša).

Popodne smo vani u prijatnom i uspavljujućem ambijentu započele temu (nismo snimile)

Šta je feminizam danas? Kuda ide feminizam ovdje i u svijetu?

Paula i Stiša su nas uputile u kompleksnu situaciju u kojoj se nalazi feminizam u svijetu. Stiša je govorila o svojim iskustvima sa konferencija i iskustvima iz Španije, djelovanja na lokalnom nivou i formama odlučivanja ali i o teškim uslovima djelovanja feminističkog pokreta u svijetu.

Margita: Na znam da li znaju žene iz Srbije da u Crnoj Gori ne postoje ženske studije, Anima je to imala, kasnije su nešto pokušavali na fakultetu, bolje da i nijesu, a kada sam vidjela njemački časopis „Ema“ na dokumentarcu, ja sam se sjetila ŽINEC-a, i onda su to stvari koje su u CG stale. Ja mislim da su za ženski pokret ženske studije veoma važne, iako bi mnogi rekli da je praksa mnogo važnija od teorija, ja mislim da je teorija itekako potrebna. Ono što mislim da treba mi zajedno radimo, Stiša ono sto si ti juče govorila, da budemo prisutne.

Stiša: Trudimo se da budemo solidarne drugarice i da imamo obavezu u toj zajednici solidarnosti, da prisustvujemo u potlačenosti drugih i ne samo žena, to je naša vizija feminizma. Feminizam se ne svodi samo pitanja roda, jer bi to bilo amnestiranje svih drugih nepravdi (klasnih, rasnih...).

Promišljanje je stalno i u nastavku procesa ŽS proces, to je ono što je bilo bitno i u procesu organizovanja ŽS, a ne rezultat. U NVO-zaciji, kao patrijarhalnoj politici, stalno se zanemaruje pitanje odnosa između sredstava i ciljeva, mi se stalno sa tim rvemo jer za nas su mnogo bitnija sredstva. Ako već stalno jedna drugu 'uznemiravamo', moramo da se brinemo jedna o drugoj. Problem je ogroman rivalitet, malograđanski rivalitet zato što živimo u vremenima krize i vremenima velike izolacije onih koji se bore za pravdu. A znamo da je institucionalna pravda žrtvovana u ime lažnog mira. Ovo je trenutak u kojem mi imamo da se suočimo sa onim što je naprimer iskusio narod Argentine i žene koje nisu imale nikakav međunarodni sud, nedostatak međunarodnog oslonca. Društveni pokreti u Argentini i mnogim zemljama Latinske Amerike stvorili su nove vizije i prakse pravde – odozdo. Sve su to za nas veliki izazovi...

Nakon diskusije gledale smo dokumentarni film **»Obrani berači«**. Milica Lupšor, autorka filmaje dala kratak uvod. Sve učesnice su bile duboko potrešene i ponovo suočene sa izuzetno teškom situacijom žena, bezdušnim odnosom državnih službi ali i privatnih poslodavaca. Suočene sa strahom, siromaštvom i borbom za život, ali i velikom energijom žena. Veliku podršku i priznanje su odale autorki filma. Utisak filma je ostao i narednih dana kao sjenka sa nama.

Zabava je bila do kasnih noćnih sati sa sirom i vinom i tajnama aktivistkinja, sa mnogo smijeha, radosti, povjerenja i ljubavi.



ANIMA ♦ CENTAR ZA ŽENSKO I MIROVNO OBRAZOVANJE

ANIMA ♦ CENTRE FOR WOMEN'S AND PEACE EDUCATION

Stari grad 420, Kotor, Crna Gora ♦ Tel/fax: 032 339 145
e-mail: anima@t-com.me

Nedjelja, 3. 04. 2016.

Paula je dala uvod u nastavak razgovora o "Kuda ide feminizam ovdje?"

Govorile smo o fragmentiranju feminizma, o svođenju feminizma samo na rodne politike i politike rodne ravnopravnosti. Uglavnom, najveći dio tih prijetnji dolazi iz različitih izvora:

- *Intitucionalizacije feminizma i feminističke politike kroz državni aparat i kroz druge vrste institucionalizacije, kroz akademsku zajednicu i kroz nevladin sektor. To je trostruki vid institucionalizacije, koja ima i dobre osobine, neke benefite, ali i svoje opasnosti kao što je jedna od najvećih prijetnji kapitalizma koji ima moć da kidnapuje ideje i pojmove i učini ih bezopasnim.*

Stavovi učesnica o nedavnim presudama Haškog tribunala

Narednog dana je Staša predložila da razgovaramo o tome kako najnovije presude Haškog suda (R. Karadžiću i V. Šešelju) utiču na naš rad s obzirom da smo i nastale sa ciljem da se borimo protiv nekažnjivosti ratnih zločina. Razgovarale smo koliko ove presude uznemiravaju i kako se odražavaju na naš rad. Prednost u diskusiji imale su svjedokinje.

- **Sve učesnice su izjavile da su ih presude uznemirile, razoračale i ostavile sumnju u mogućnost pravde i pravednosti na međunarodnom nivou.** Samo je jedna izjavila da je odluka nije iznenadila: "Za mene je ovo očekivano. Nekome odgovara da republike bivše Jugoslavije drže u ovoj situaciji, da postoji negdje vatra koja se nije rasplamsala. Očekujem da će da se rasplamsa" (Marija)
- **Sve učesnice su iskazale zabrinutost jer smatraju da će ove presude dovesti da porasta nacionalističkih tenzija,** što je već vidljivo u svim sredinama i ispoljava se na razne načine –kroz slavljenje zločinaca, grafite mržnje, povlačenje ljudi, ćutanje.
- **Svjedokinje se plaše da će teška ekonomska situacija u Srbiji i Crnoj Gori biti zlo/upotrijebljena za izazivanje nacionalnih sukoba i nemira.**
- **Sve su iskazale pojačanu motivaciju da se angažuju u ovoj situaciji,** a ono što predlažu su: zajedničke akcije, povremeno sastajanje i govorenje o tome što se dešava radi smanjivanja straha u svim sredinama.

Svedokinje su predložile nastavak zajedničkih akcija, zajedničkog promišljanja o aktuelnim dešavanjima, sve to potenciraju kao dobar način zajedničke borbe .

Staša je na kraju diskusije predložila plan zajedničkih aktivnosti:



ANIMA ♦ CENTAR ZA ŽENSKO I MIROVNO OBRAZOVANJE

ANIMA ♦ CENTRE FOR WOMEN'S AND PEACE EDUCATION

Stari grad 420, Kotor, Crna Gora ♦ Tel/fax: 032 339 145
e-mail: anima@t-com.me

Predložene su sljedeće zajedničke akcije:

- **6 april** – zajedničko obilježavanje početka rata u BiH akcija i saopštenje (Anima će izaći u srijedu u 17 a ŽUC u Bgd u 15,30 i fokusiraće se na oslobađajuću presudu Šešelju).
- **9 maj** – Dan pobjede nad fašizmom; ŽUC organizuje akciju sa Savezom antifašista – o fašizacije čitave Evrope i regije.
- **27, 28. i 29. maj** – u Vrdniku ili drugdje, sastanak svjedokinja, organizatorke ŽS (ako projekat odobri medica mondijale).

Predložene su sljedeće teme na sljedećem regionalnom sastanku:

- **Povezivanje lokalnog i globalnog u vezi sa pravdom,**
- **Uticao presuda na posao koji radimo,**
- **Fašizacija Evrope i regije, što to znači za posao koji radimo...**

Odgledale smo filmove ŽUC-a o 20 godišnjici genocida u Srebrenici:

Kamen spoticanja i Kad se Srbija pogleda u ogledalo, videće Srebrenicu.

Evaluacija – Šta sam dobila na ovom susretu? Koje zajedničke aktivnost predlažem u narednom periodu?

I Šta sam dobila na ovom susretu?

- **Energiju, ohrabrenje za dalji rad, nove prijateljice, nova znanja, ali i veliku uznemirenost pa i strah zbog situacije u cijeloj regiji...**

Binasa: Dobila sam malo nove energije, nova poznanstva, malo sam žena znala iz Crne Gore, samo nekoliko. Svako novo poznanstvo meni mnogo znači jer sam ja skoro promenila mesto boravka i tako sam izgubila jedan deo prijatelja, tako da sad stičem nove i ovi su mi ovde mnogo dragocenije jer smatram da ih neću izgubiti nikad, dok sam živa. Ja sam 1992. godine potonula, nisam znala ni gde se nalazim ni šta se dešava, nadam se da sam sad onako malo jača, naravno uz vašu podršku.

Mirjana: Obnovila sam znanje o nenasilnoj komunikaciji, koje mi se jako dopalo, i probudilo svest da to moramo stalno da osveščujemo, da stopiramo neku svoju reakciju i kažemo nenasilna komunikacija. Dopao mi se film Miličin, koji me je jako dirnuo i naravno, sva ta priča o Vojvodini, za koju nisam znala da je tako depresivna i teška.

Mirče: Dobila sam energiju, malo sam čini mi se, jača, možda, radosna sam što sam bila ovde sa vama svidelo mi se sve. Sinoćno druženje, obilazak Kotora, priča o ljubavi, o raznim ljubavima, bilo mi je baš lepo.



ANIMA ♦ CENTAR ZA ŽENSKO I MIROVNO OBRAZOVANJE

ANIMA ♦ CENTRE FOR WOMEN'S AND PEACE EDUCATION

Stari grad 420, Kotor, Crna Gora ♦ Tel/fax: 032 339 145

e-mail: anima@t-com.me

Nadežda: Dobila sam saznanje da postoje ove divne žene iz Anime, znala sam Crnogorke svedokinje, ali sem nekih nisam poznavala ostale aktivistkinje Anime. Stvarno sam pozitivno impresionirana vašom snagom, energijom, duhom. Sam seminar je bio odlično osmišljen, teme o kojima se pričalo. Stanje u Vojvodini, Zrenjaninu stvarno me je dirnulo duboko kako se borite tamo i na koji način preživljavate.

Ljilja: Misliła sam kad dođem da ću da zaboravim, ali stalno razmišljam kad se vratim, u Srbiju sa svi tim problemima, sa Šešeljem...Ja to stvarno ne mogu više da gledam, to je stvarno strašno i tek nam se sprema, ne smem ni da mislim. Muku nosim, sa mukom sam i došla.

Maja: Srećna sam uvijek što uspijem da dođem i budem sa vama i uvijek se osjećam osnaženijom, kao i danas. Inače sam u strahu od dešavanja u okruženju, a danas odlazim sa strahom još većim, produbljenijim strahom iz svih naših priča...

Sabina: Dobila sam još jedno lično podizanje, jer padam nešto u zadnje vrijeme. Ali, dobila sam jedan nemir koji nosim, baš nemir. Ja sam se uznemirila prvi dan kad sam putovala ovamo, negdje usred puta oko Podgorice u kombi je došla vijest da je Šešelj pušten, ja sam onda bjesomučno zvala Ljupku da joj kažem 'pričaj bilo šta, ne mogu više da ih slušam...Strah me je zato što znam gdje idem...

Zaga: Dobila sam potpuno pozitivnu energiju, jer gdje god odem, u nekom sam grču, a ovdje mi je potpuno kao svoja na svome. Prvi dan kada smo imale radionicu o nenasilnoj komunikacija, shvatila sam o čemu se radi, da stvarno nijesam nasilna kada komuniciram i onda sebe uhvatim na prvu sledeću rečenicu da jesam. Shvatila sam suštinu. Poslije svih ovih radionica, svjedočenja, priča, pogotovo Miličine, strašno sam se uznemirila. Presude su me posebno uznemirile...

Mirsala: Ja sam dobila radost jer sam upoznala nove drugarice i drago mi je što sam one koje sam poznavala ponovo vidjela. Mogu vam reći da ni ja nisam imala dovoljno informacija, dobila sam strah, neizvjesnost...

Rosa: Ja se uvijek radujem druženju sa ženama Anime i sa ženama koje sam upoznala ovih dana. Drago mi je da sam zapamtila sva njihova imena i da sam ja totalno iskrena sa njima, jer totalno povjerenje u njih imam. Uvijek se radujem da pomognem koliko može da se pomogne ženama iz Anime koje su nas i ohrabrile i ojačale i, kod mene lično, stvorile jednu dozu snage da me savršeno ne interesuje šta onaj tamo misli ako ja pomažem nekom koga on ne podnosi. Mirsala i je smo to skoro uradile i sad nam se neke ličnosti ne javljaju, baš me briga...

Dragana: Srećna sam sto sam bila sa vama i što sam vas upoznala, prvenstveno sam dobila bes, posle toga sam dobila određenu dozu straha, energiju.



ANIMA ♦ CENTAR ZA ŽENSKO I MIROVNO OBRAZOVANJE

ANIMA ♦ CENTRE FOR WOMEN'S AND PEACE EDUCATION

Stari grad 420, Kotor, Crna Gora ♦ Tel/fax: 032 339 145

e-mail: anima@t-com.me

Tanja: Dobila sam pojačan nemir koji već duže od godinu osjećam, nemir vezan za probuđene nacionalne podjele. To je nešto što bih donijela sa naših skupova, taj strah koji sve žene osjećaju, koji je utemeljen. Isto sam dobila nekakav ružan osjećaj da su nam napori uzaludni, u smislu vidljivih rezultata, i u smislu toga što se u društvu paralelno sa našim aktivnostima dešava, i uprkos našim aktivnostima.

Marija: Ja sam još jednom dobila prostor, žene koje su čule ono što sam rekla. Živeti tamo gde se određene stvari dešavaju, to je kao zatvor, a kad si u zatvoru nemaš potrebu da kažeš teško je, to se oseća. Jedino ovako imamo šansu da kažemo da je stvarno teško, da je stvarno zabrinjavajuće i hvala vama svima što ste stvarno shvatile to onako kako jeste.

Vesna: Ja sam ovde došla jako depresivna. Kažem Milici da na znam zašto, verovatno jer su otpustili 16 ljudi i medju njima je žena koja stvarno nema hleba, ja prekosutra idem na bolovanje da ona može da radi. Ja kod kuće nemam problema ali me jaka depresija uhvatila, strašno je bilo. Ovde sam dobila pozitivnu energiju, nove drugarice, znanje.

Milica: I ja sam kao i Vesna došla depresivna, ali iz nekih ličnih razloga i trebala mi je energija svih da deo toga pokušam da eliminišem iz sebe.

Vanja: Ono što ja dobijem na ovakvim skupovima jesu informacije, tako je bilo i ovog puta, neke informacije koje nemam priliku da dobijem na drugim mjestima ili su neinteresantne nekim drugim krugovima ljudi, to dobijem ovdje. Dobijem i nemir uz tu informaciju, ali taj nemir opet rađa neku energiju, neki podsticaj. Ja sam odlučila da ja neću više da se bojim, ja stvarno ne osjećam strah uprkos svemu ovome što vidim, to je moja lična odluka da neću da se bojim, ne želim da se bojim za svoju djecu i hoću da razmišljam pozitivno, a opet nekako realno. Šta možemo da uradimo? Kažu da je bitan kvalitet, a ne kvantitet a ja mislim da je u ovom našem slučaju jako bitan i kvantitet, da je masovnost bitna. Ja se sjećam tako nekih nasih druženja, baš u ovom prostoru, sjećam se na da nas je bilo i više i žao mi je što nas danas nema više...

Verica: Zahvaljujem na povjerenju i vrlo značajnim iskustvima i saznanjima iz vašeg života, djelimično i bol koji ste podijelili i zaista to nosim, ne nosim sa opterećenjem, nego kao da mi je neko nešto poklonio zato što mi veruje. Dobila sam to saznanje o vašim životima, novo saznanje što je meni proširilo sliku o situaciji, nosim radost i jednu finu energiju, obnovljenu snagu pripadnosti.

Anita: Kao i uvijek, dobila sam olakšanje što postoje moje istomišljenice i što se u ovim krugovima najljepše osjećam. I, naravno uvijek sam očajna zbog priča koje sam čula od ovih žena. Vratilo me u vrijeme kada sam ja podizala svoju decu i jako sam teško nalazila poslove i radila. Vidim da se to uopšte ne mijenja i sada zamišljam neke druge zemlje gde ljudi od poljoprivrede mogu stvarno lepo da žive i da se raduju tom poslu. Meni je to nešto što mi pokazuje da smo mi osuđeni na neko mučenje. Je li to zbog toga što ne znamo da se bunimo protiv toga ili šta je? Zašto se te žene nekako ne organizuju i ne bune? Kako ste vi ipak našle



ANIMA ♦ CENTAR ZA ŽENSKO I MIROVNO OBRAZOVANJE

ANIMA ♦ CENTRE FOR WOMEN'S AND PEACE EDUCATION

Stari grad 420, Kotor, Crna Gora ♦ Tel/fax: 032 339 145

e-mail: anima@t-com.me

vremena da se uključite i da uradite film, a da za sebe u tom trenutku te žene tamo nešto ne urade? S druge strane, razumijem da se radi o strahu.

Nada: Mnogo sam dobila, nova poznanstva i stara drugarstva produbljena i jedna svest bez obzir na sva događanja kod mene, ja imam prijateljice, istomišljenice koje će znati da reaguju ako se nešto desi.

Anka: U srijedu večer moj Vasilije negde pred kraj posla zove i kaže: „Mama vrati se, molim te, vrati se“. Negdje se osjećam krivom što sam malo sa njima...I onda sam mislila da li da budem sa vama ili sa njima? I hajde, mali je, zaboraviće. Ovdje nekako pobjegnem od stvarnosti ali ove priče su me vratile u stvarnost da nimalo nije dobro,

Ervina: Jako mi je bilo važno da smo razgovarale o presudama i da ovo sa Šešeljem to je bila katastrofa i nisam mnogo mislila o tome, o tom baš kakav je on, nego sam Staši rekla „molim te, sada će da ide talas, svi moraju da budu oprezni“, svi od ljudi do prostorija, svi moraju da budu oprezni. Užasno je važno da smo razgovarale o tome, da žene znaju šta misle o tome i da svi znamo da ima 30 ljudi, da postoji mjesto, da je to ovde glasno rečeno i da je dobilo svoju refleksiju. Važno je da znamo da imamo taj krug gdje postoji sigurnost, taj program prepoznavanja ma kakva bila politika da se sve zaboravi. Ova priča o Vojvodini potpuno me je rasturila.

Ono što mi je važno je kutija tajni, strašno važno jer sam osjetila tu živost koju žene nose i tu radost i kontra svega ovoga, što stoji kontra nas, stoji ta naša radost. To moramo da sačuvamo, da branimo, da to stalno proizvodimo, kao neka vrsta proizvodnje.

Paula: Dobila sam uznemirenost mnogo većeg stepena, zabrinutost, ali koliko god zabrinjavajuće i razočaravajuće bile stvari koje nam se dešavaju, a koje su van naše moći. Ja nisam obeshrabrena u smislu da to što radimo je uzaludno ili ne, zato što sam, čini mi se, davno prestala da budem usmjerena na rezultate i na to što će ti to što radiš, jer bi mogla da živis ljepše, bolje, bezbrižnije. To me više ne zanima, već dugo vremena. Ono što sam dobila ovim našim susretom to je opet zadatak i beskonačan osjećaj odgovornosti, sa istovremenom sviješću o ograničenosti moći i snage. Mi nemamo para da se srećemo stalno i budemo skupa, to je notorna stvar.

II Koje zajedničke aktivnost predlažem u narednom periodu?

Učesnice su predlagale sledeće aktivnosti:

- **Što češća okupljanja radi jačanja mreže solidarnosti među svedokinjama,** radi zajedničkog promišljanja aktuelnih društvenih pitanja, zajedničkog učenja...
- **Regionalni sastanak svedokinja za Ženski sud – Banja Koviljača (27.-29. maj 2016.) –** već je zakazan;



ANIMA ♦ CENTAR ZA ŽENSKO I MIROVNO OBRAZOVANJE

ANIMA ♦ CENTRE FOR WOMEN'S AND PEACE EDUCATION

Stari grad 420, Kotor, Crna Gora ♦ Tel/fax: 032 339 145
e-mail: anima@t-com.me

- **Zajedničke ulične akcije protiv nekažnjivosti ratnih zločina, protiv fašizacije, za radna prava žena, za socijalnu pravdu** - ukoliko nije moguće organizovati akcije zajedno na jednom mjestu, održavati ih istovremeno u više gradova, sa istom temom; pisati zajednička saopštenja;
- **Datumi koje treba obilježiti u narednom periodu:** 6. april (godisnjica početka rata u BiH); 1. maj; 9. maj (Dan pobjede nad fašizmom); 16. maj (Pamtimo otpor žena prisilnoj mobilizaciji u Kruševcu); 24. maj (Međunarodni dan ženskih akcija za mir i razoružanje); 31. maj – Svjetski dan bijelih traka, itd.
- **Sve učesnice su svjesne finansijskih ograničenja i predlažu alternativne prostore** - Kuća slobodne misli u Kavaču/Kotor, okupljanja u našim kolektivnim prostorima, ali i po kućama...

Evo nekih od iskaza učesnica:

“Ja znam da nemamo novca, da li bi mogao neki veći skup na jednom mestu, nije bitno da li bi on bio u Podgorici, ili Beogradu, u vezi ovih presuda i ove teške situacije. Znači neki veliki skup vi vidite gde, da se nešto probudi” (*Binasa*)

“Da se nađemo na nekom većem skupu sa onim ogledalima, baš mi se ta ideja dopala.” (*Mirjana*)

“Smatram da treba da napravimo kontinuiranu akciju, treba da razmišljamo o tome na koji način da pokažemo da smo i dalje neposlušne, nakon svih ovih presuda da stvarno osmislimo nešto da to bude upečatljivo i jako. Mi u Kruševcu ćemo imati sledećeg 16.maja dan sećanja na proteste majki protiv prisilne mobilizacije, a učestvovala i aktivistkinje Mreže Žene u crnom” (*Nadežda*)

“6. aprila treba u isto vreme da izađemo. Volela bih da u maju da opet imamo skup svedokinja” (*Ljilja*)

„Kao i sve vi, i ja bih željela da zajedno uradimo šta god, da samo u ovom broju izađemo na ulicu i čutimo bilo bi odlično, ali koliko ja to izvodljivo, kad i gdje?“ (*Sabina*)

„Ja bih voljela da na ovim prostorima neko prepozna ono što mi želimo. A onda bih voljela da se sve to ostvari i da se potpuno svijest ljudi promijeni. I da sve što smo dosad radile i pokušavale, da nastavimo da radimo“ (*Zaga*)

„Ono što bismo mogle zajedno jeste da nastavimo rad, kao što ja nastavljam borbu svih ovih godina“ (*Mirsala*)



ANIMA ♦ CENTAR ZA ŽENSKO I MIROVNO OBRAZOVANJE

ANIMA ♦ CENTRE FOR WOMEN'S AND PEACE EDUCATION

Stari grad 420, Kotor, Crna Gora ♦ Tel/fax: 032 339 145
e-mail: anima@t-com.me

„Da nastavimo sa radom, pa bilo koja to akcija bila. Ono što smo za 8.mart napravile bilo je veoma značajno, bile smo jako primijećene“ (*Rosa*)

„Da se ubuduće što više okupljamo, da što više izlazimo, da budemo još glasnije i da probamo da još više privučemo, ali ne samo žene, nego i muškarce“ (*Dragana*)

„Voljela bih da sam sa vama 31. maja u Prijedoru, to mi je želja već godinama i nekako mi je uvijek daleko da sama odem“ (*Tanja*)

„Ja bih volela dok je ovakvo stanje da se sretnemo, bar jednom mesečno na jedan dan, jer mnogo znači ovo kad napunimo baterije i vratimo se tamo gde živimo“ (*Vesna*)

„Volela bih da obeležimo dva, meni bitna, datuma: 1. maj i 9. maj, ili bilo koji drugi, ali bih volela da se dogovorimo o nekoj zajednickoj akciji“ (*Milica*).

„ Okolnosti nas sprečavaju u nekom češćem viđanju i druženju. Eto, meni pada Kavač na pamet jer tamo se možemo opuštenije i manje finansijski opterećene družiti, što je jako bitno. Energija koju dobijem od žena koje tek upoznam i od onih koje redovno viđam, jako puno znači i nadam se da će biti toga“ (*Vanja*).

„Imam fantaziju da se iz cijele Jugoslavije skupimo na trg Ivana Milutinovica (u Podgorici), da protestujemo protiv ovakvih presuda. Ali bilo bi lijepo da se okupimo i u Zagrebu, Beogradu, Sarajevu...“ (*Verica*).

„Da nastavimo ovo radimo, da u svakoj prilici dajemo podršku ženama, izaći na ulicu po bilo kom pitanju jer mislim da svi znamo koji su nam ciljevi - da ne želimo da vise bude rata, eksploatacije i ugnjetavana“ (*Anita*).

„Ja bih volela da se mi stalno susrećemo u mnogo većem krugu, u mnogo više mesta, dođite i kod mene u moj Ujvidek/Novi Sad. Međutim, problem koji ne možemo da rešimo jeste kako da okupimo tolike žene i da budemo zajedno. Ali mi smo mislimo zajedno, ja ću praviti akciju u Novom Sadu, Sabina u Pljevljima,.. pa ćemo opet biti zajedno, mada više volim kada smo na jednom mestu zajedno. Ima energije koja mi je trebala i hvala vam“ (*Nada*).

„Opet nam pripremaju još robovskiji zakon o radu, ja mislim da na to treba burno reagovati, ne odustajati. Sindikati nas ne brane, svaki je zakon usvojen kako su oni htjeli, na to treba reagovati jer sve nam je gore i gore. Uopšte nijesam više hrabra kao prije, znam da se nešto mora uraditi, ali ni sama ne znam konkretno šta, znam da se mora buniti ili buniti se na konkretne stvari, na ono što njih najviše boli“ (*Anka*).

„Ono što mislim da možemo da uradimo jeste da imamo istovremene akcije u različitim gradovima, da imamo zajednička saopštenja, da je to neka poveznica koja može da bude



ANIMA ♦ CENTAR ZA ŽENSKO I MIROVNO OBRAZOVANJE

ANIMA ♦ CENTRE FOR WOMEN'S AND PEACE EDUCATION

Stari grad 420, Kotor, Crna Gora ♦ Tel/fax: 032 339 145

e-mail: anima@t-com.me

vidljiva. Danas su mediji mnogo kompleksniji i mnogo demokratičniji, možemo da širimo tu mrežu odozdo organizovanim, promišljenim i zajedničkim akcijama i da sva naša okupljanja i saopštenja pored konkretnih tema, da imaju neku poveznicu, neki link sa globalnim problemima i tendencijama, fašizacijom, političke trgovine pravdom itd. Hvala vam svima i na povjerenju i na bolu i na radosti koju smo podijelile“ (*Paula*).

„ Organizovati antifašističke i antimilitarističke akcije. Ja sam za to i da se teorijsko promišljanje zajedničko nastavi kao praksa i ima jedno veliko ograničenje, za to donatori pare teško daju, oni hoće rezultat, strategije, prodaju magle i to je posebno bolno pitanje...“ (*Stasha*).

„Sve je važno što se ovdje dešavalo i o čemu smo razgovarale , što smo podijelile i misli i osjećanja , što smo nešto obnovile, nešto potvrdile a nešto promijenile i što ćemo se naći ponovo u ovim teškim vremenima za sve nas i većinu ljudi oko nas“ (*Ljupka*).

Priredile: Ljupka i Stasha